

Baśniowe Tropy Europy

Europa kulturowo zjednoczyła się dużo, dużo wcześniej niż powstała Unia Europejska, ponieważ baśń nie zna granic, podziałów, swobodnie pokonuje górskie ścieżki i bezbrzeżne morza. Mali Francuzi czy Niemcy słuchali przed wiekami tych samych czarodziejskich historii, co ich rówieśnicy z Włoch, Grecji, Anglii czy Polski.

Baśnie przemierzały szlaki towarzysząc kupcom, podróżnikom, nawet żołnierzom... Ktoś coś dodał, coś zmienił, kto inny źle usłyszał, zapomniał, jak było, jeszcze ktoś rozwinął zastyszane opowieści i wprowadził nowe szczegóły... I tak z czasem baśnie zmieniały się, ale zawsze łączyły narody.

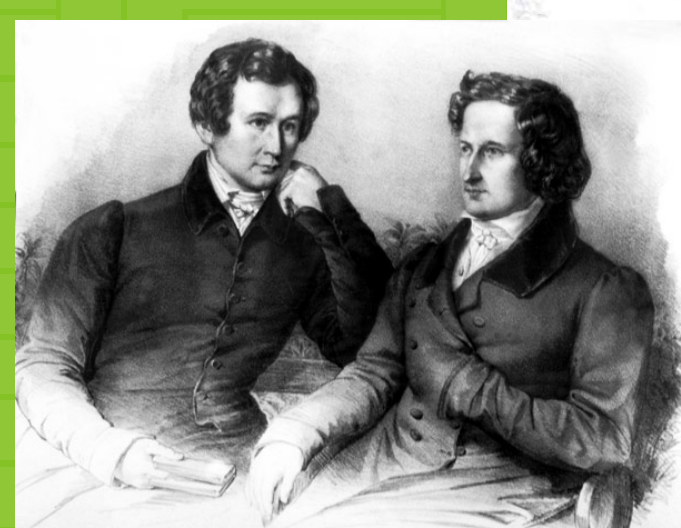

Baśń to poniekąd symbol jedności narodów. Wędruje ona od jednego narodu do drugiego niezależnie od granic językowych, terytorialnych i państwowych. W przypadku wielu baśni nie można powiedzieć, że autorem jest konkretna jednostka. Wynika to z przekazywania baśni z pokolenia na pokolenie, ich wielokrotnego zmieniania i kształtowania przez wielu ludzi, gawędziarzy i bazarzy. Stąd twórcami baśni bywają różne zbiorowości. Fakt ten tłumaczy istnienie wielu wariantów jednego tekstu (podobieństwa pomiędzy baśniami różnych narodów). W ten sposób, niejako wspólnymi siłami, narody tworzą i pomnażają swoje poetyckie bogactwo.

AUTORZY I ZBIERACZE BAŚNI

Charles Perrault (1628-1703) francuski prozaik i poeta, członek Akademii Francuskiej. Sławę i pamięć potomnych przyniosły mu baśnie m.in. *Czerwony Kapturek*, *Kot w butach*, *Śpiąca Królowna* zebrane pod wspólnym tytułem *Bajki Babci Gąski*.

Jakub (1785-1863) i **Wilhelm** (1786-1859) **Grimm** - niemieccy twórcy filologii germańskiej jako nowoczesnej wiedzy o literaturze i językoznawstwie. Zebrali baśnie ludowe (m. in. *Królowna Śnieżka*, *Tomcio Paluszek*, *O dzielnym Krawczyku*) i wydali pod wspólnym tytułem *Baśnie dla dzieci i domu*. Utwory tam zawarte nie były przez nich modyfikowane, zostały zapisane bezpośrednio z przekazu ustnego. Po tłumaczeniach na inne języki okazało się, że motywy występujące w tych opowieściach powtarzają się w baśniach innych krajów.

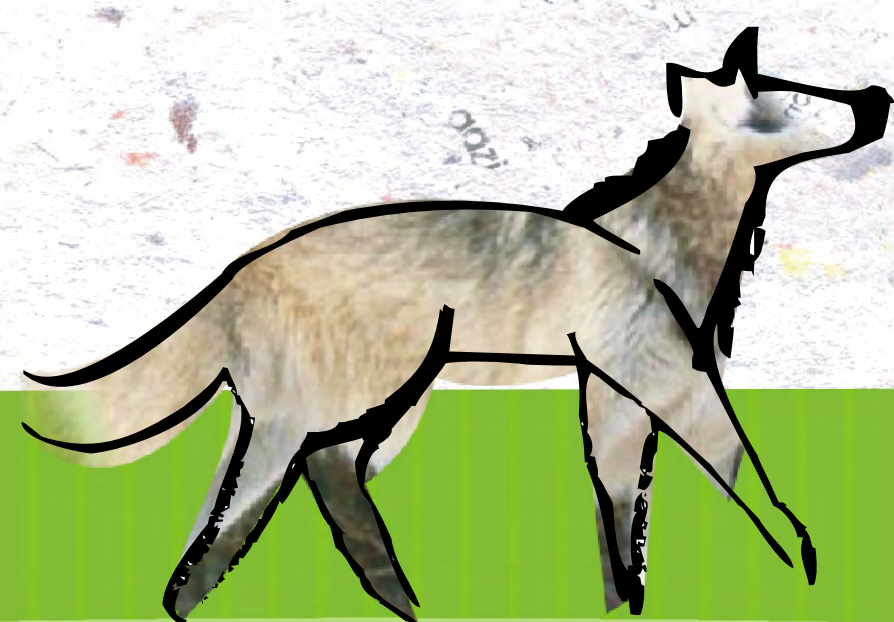
Hans Christian Andersen (1805-1875) Duńczyk z Odensy marzący o karierze aktora i dramatopisarza. Nieoczekiwanie zyskał popularność dzięki zebraniu i literackiemu opracowaniu baśni, które zasłyszał w dzieciństwie (m.in. *Calineczka*, *Dziewczynka z zapałkami*, *Królowa Śniegu*). Utwory baśniowe Andersena tłumaczono na prawie wszystkie języki świata.

Baśń a bajka

Baśń, bajka magiczna to gatunek epicki ukształtowany w kulturze ludowej, odznaczający się obecnością pierwiastków fantastyki i cudowności, które harmonijnie, w sposób naturalny i niewymagający żadnych uzasadnień łączą się ze światem realnym. Baśń należy do najstarszych gatunków literackich historii kultury, kształtowała się jednocześnie z mitem. Niekiedy na określenie baśni używa się terminu bajka.

Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej,
pod. red. B. Tylickiej i G. Leszczyńskiego, Wrocław 2002.

Baśnie można badać i interpretować na wiele sposobów:

Literaturoznawca wyraźnie różnicuje baśń i bajkę jako oddzielne gatunki literackie.

Etnolog szuka baśni wśród przekazywanych ustnie specyficznych fantastycznych opowieści ludowych.

Psycholog bez zbytniej dbałości o definicję określi baśń jako wychowawczo-rozrywkowy gatunek skierowany do dzieci i dorosłych.

Badacz kultury popularnej proponuje, by w ogóle zrezygnować z tego terminu, jako nieskutecznego (nieprzynoszącego korzyści poznawczych), mimo że obecnie to w jego dziedzinie najłatwiej doszukać się baśni rozumianych potocznie (fantastycznych opowiadań, skierowanych prymarnie do dzieci, a ostatecznie do wszystkich).

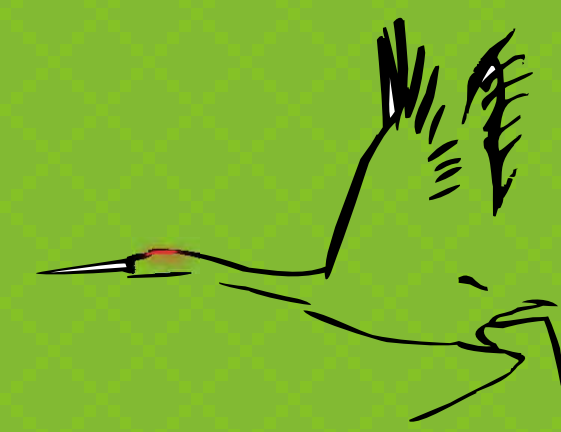

Baśń a dziecko

„Baśń czy bajka to elementarz,
z którego dziecko uczy się czytać we
własnym umyśle, elementarz napisany
w języku obrazów.

Jest to jedyny język, dzięki któremu
możemy zrozumieć siebie i innych,
zanim dojrzejemy intelektualnie”

B. Bettelheim

Dzięki lekturze baśni można dostarczyć
małemu człowiekowi wiedzy o innych
ludziach, jego przeżyciach, o faktach,
o kulturze i obyczajach różnych narodów,
o przyrodzie i pięknie krajobrazu. Tekst
literacki przemawia do dzieci językiem
emocjonalnym pobudzającym procesy
uczuciowe i wywołującym bogate
wyobrażenia, zmusza także do refleksji
i ustosunkowania się do przedstawionych
wydarzeń i postaci.

Czytanie baśni:

zapewnia emocjonalny rozwój dziecka
uczy wartości moralnych, myślenia, tolerancji
poszerza wiedzę ogólną, rozbudza
zainteresowania
buduje mocną więź między dorosłym i dzieckiem
rozwija wrażliwość i empatię
kształtuje na całe życie nawyk czytania
i zdobywania wiedzy

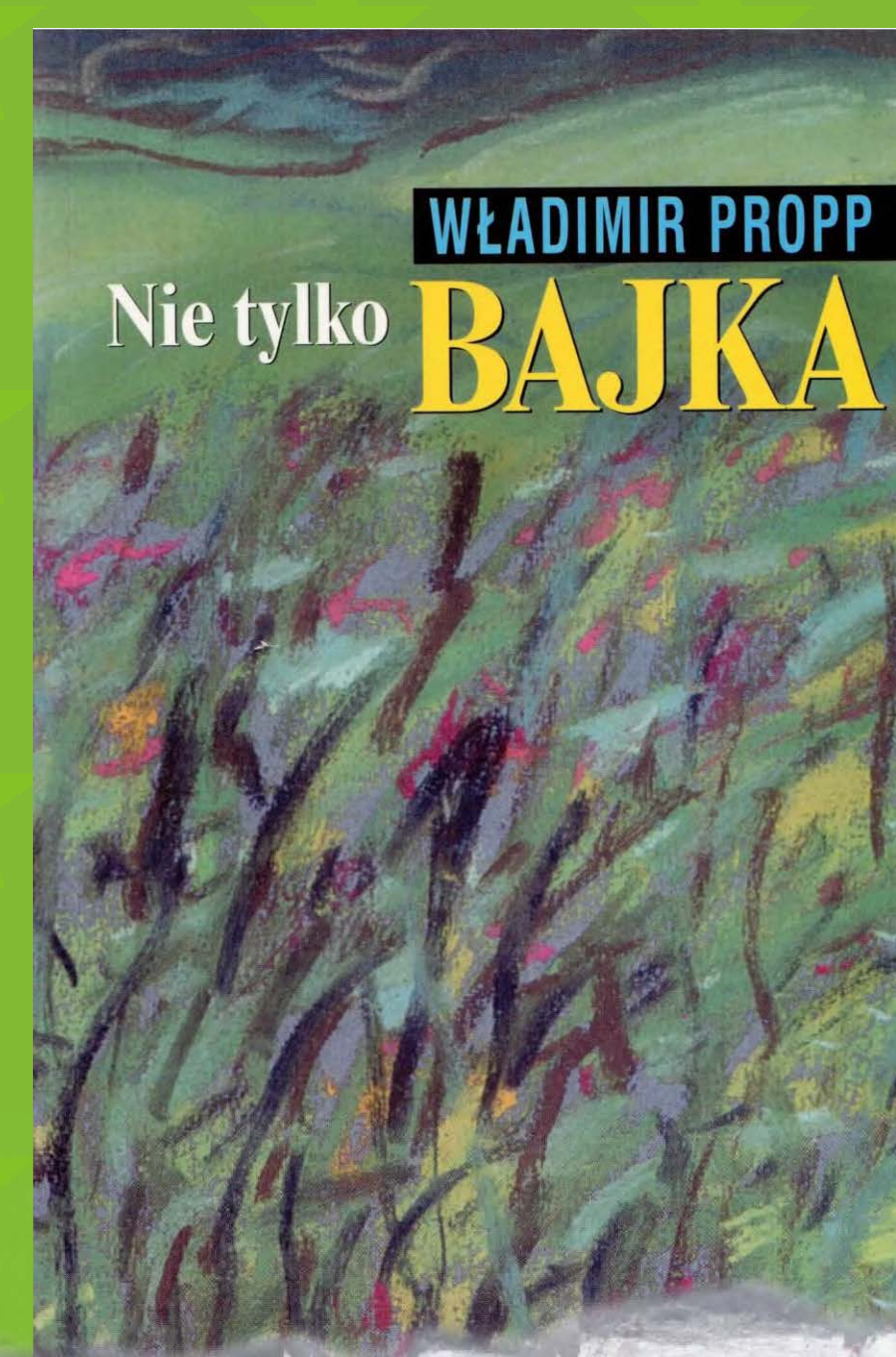

*Kampania Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej
„Czad usypia”*

Bajki robotów

Bajki robotów Stanisława Lema to zabawny melanz tradycyjnej baśni i literatury science fiction. Spotykamy tam magiczne postacie (smok) i przedmioty (maszyna do spełniania życzeń), niezwykle wydarzenia odbywające się w odległej, bliżej nieznannej czytelnikowi przyszłości. Funkcję czarnoksiężników czy wróżek u Lema spełniają genialni konstruktorzy, którzy dokonują cudów, które są tam tylko niebywale rozwiniętą naukową sprawnością. Postaciami realistycznymi są w nich np. chciwi, okrutni, żądni władzy królowie. Dlatego **Bajki robotów** gatunkowo można określić jako „baśnie science fiction”.

Baśń w kulturze

We współczesnym społeczeństwie sztuki korespondują ze sobą, nakładają się i przenikają. Z bogatego repertuaru motywów i wątków baśniowych korzystają przedstawiciele różnych sztuk.

Kopciuszek współcześnie

Występowanie wątków baśniowych w filmach jest odzwierciedleniem potrzeby opowiadania i oglądania ciągle tych samych historii, dających ludziom nadzieję na odmianę losu i wiarę w lepszą przyszłość.

Ulubioną przez twórców komedii romantycznych baśnią jest Kopciuszek, która symbolizuje spełnienie jednego z podstawowych ludzkich marzeń o tym, że ktoś wreszcie mnie odnajdzie, doceni, pozna się na mnie. Tytułowym „kopciuszkiem” może być kobieta (Pretty Woman, Ja cię kocham a ty śpisz) lub mężczyzna (Notting Hill).

Cechy baśni:

 baśń jest utworem nasyconym cudownością związaną z wydarzeniami magicznymi.

 ukazuje ona dzieje ludzkich bohaterów swobodnie przekraczających granice między światem poddanym motywacjom realistycznym a sferą działania sił nadnaturalnych.

 fantastyczny świat baśni jest zaludniony krasnoludkami, skrzatami, czarownicami, wróżkami, dobrymi i złymi duchami, królewiczami, rycerzami.

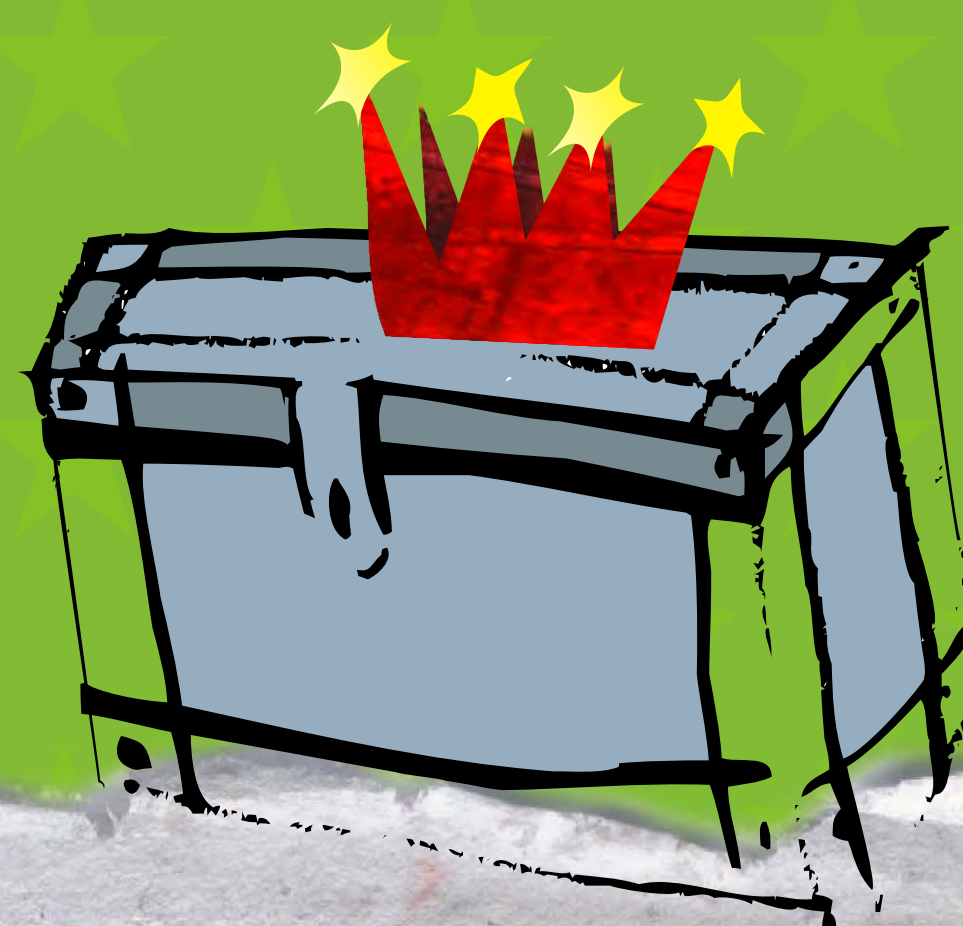
 konstrukcja zdarzeń fabularnych jest nieskomplikowana.

 zdarzenia rozgrywają się w nieokreślonym miejscu i czasie.

 schemat kompozycyjny oparty jest na tryumfie dobra nad złem.

 baśń utrwała zasadnicze elementy ludowego światopoglądu:

wiarę w nieustającą ingerencję mocy nadprzyrodzonych,
antropomorficzną wizję przyrody,
niepisane normy moralne,
ideały sprawiedliwych zachowań.

Historia baśni

Indie uznano za kolebkę tego gatunku, ponieważ najstarsze ze znanych baśni pochodzą z literatury indyjskiej i arabskiej.

W Europie zasadniczy kanon żywej potem przez całe stulecia tradycji baśniowej ukształtował się w średniowieczu.

W XVIII-wiecznej Europie wielką popularność zyskały baśnie arabskie ze zbioru *Tysiąc i jedna noc*, które zawierały liczne motywy starsze: hinduskie, perskie i rzymskie. Klasyczny zbiór baśni europejskich opracował Charles Perrault (Bajki Babci Gąski 1697 rok).

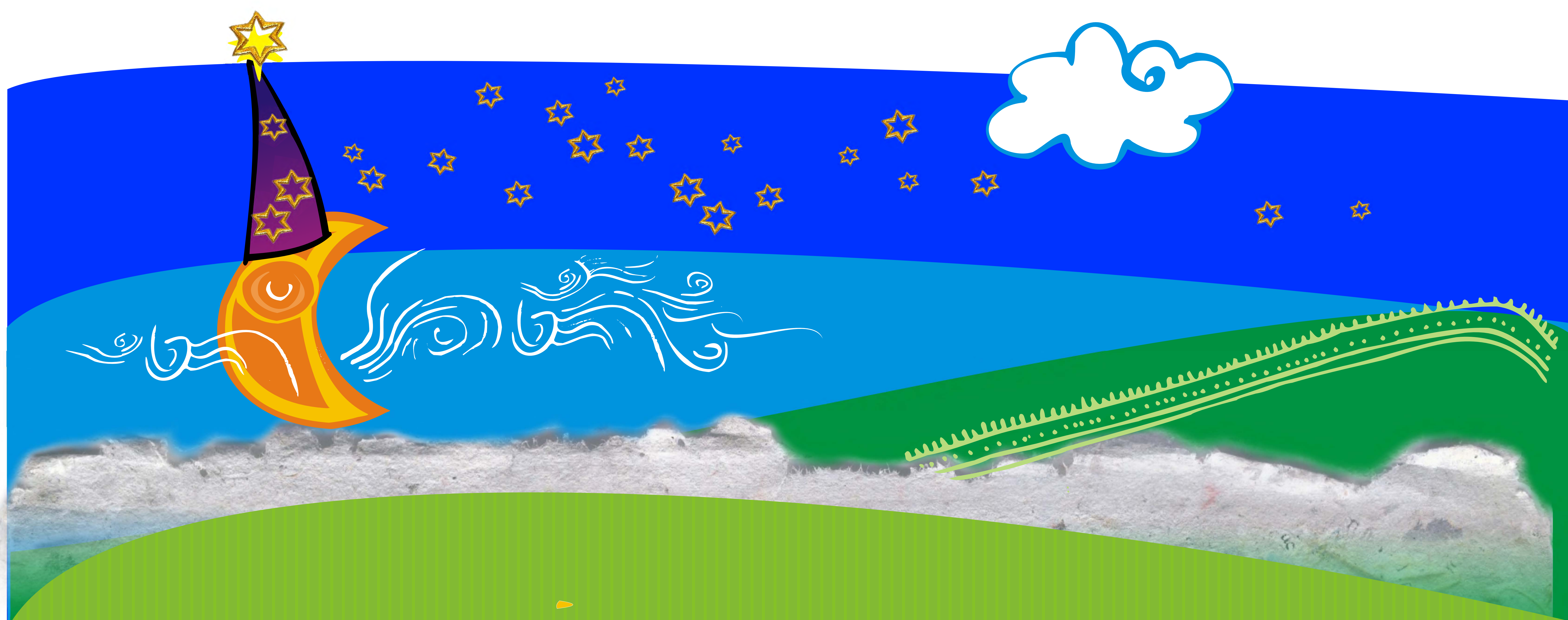
Literacka nobilitacja gatunku dokonała się za sprawą niemieckich romantyków, których pociągał egzotycznością, fantastyką, tajemniczością i mocnym osadzeniem w wierzeniach ludowych. Przedstawiciele: Ludwig Tieck, Johann Wolfgang Goethe, Clemens Brentano, Ernst Theodor Amadeus Hoffmann, Adelbert Chamisso. Wydane na początku XIX wieku popularne Baśnie braci Grimm stały się klasyką, przetłumaczoną na wiele języków. Znany powszechnie zbiór literackich baśni europejskich wydał 1847 roku Hans Christian Andersen.

W Polsce w XIX wieku baśnie zbierali i publikowali m.in. Kazimierz Władysław Wójcicki, Antoni Józef Gliński, Józef Lompa, Ryszard Berwiński, Roman Zmorski.

Słownik terminów literackich, M. Słowiński, i in., Wrocław 1998.

Magiczne przedmioty

- różdżka
- latająca miotła
- czapka niewidka
- czarodziejski kufer
- zaklęte instrumenty
- siedmiomilowe buty
- magiczne rośliny

